

Таким чином, спадкове право України та Німеччини має як спільні, так і відмінні риси.

Висновки. Отже, інститут спадкового права – це один із найдавніших, найскладніших та найцікавіших інститутів цивільного права з наукової точки зору. У цьому інституті відбиваються економічні, політичні, соціальні аспекти життя суспільства, родинні й шлюбні відносини. Це інститут права, який був і є актуальним із позиції його дослідження, розвитку та вдосконалення, оскільки стосується особистих інтересів людини.

Як свідчить аналіз історичного розвитку спадкового законодавства та цивілістичної думки, спадкове право завжди посідало одне з панівних місць у системі цивільного права. Завдяки багатому історичному досвіду у сфері спадкового права відбулося становлення та подальший розвиток інституту спадкування в Україні та Німеччині.

Список використаних джерел:

1. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Навч. посіб. / О.А. Попідпригора, Є.О. Харитонов – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 512 с.
2. Савельєв В.А. Германское гражданское уложение. Учебное пособие. / В.А. Савельев. – М., 1983. – 61 с.
3. Захарченко П.П. Історія держави і права України: навч. посіб. для дистанційного навчання / П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Університет «Україна», 2006. – 297 с.
4. Салічна правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/salic.htm>.
5. Савельєв В.А. Германское гражданское уложение. Учебное пособие. / В.А. Савельев. – М., 1983. – 61 с.
6. Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е вид. перероб. й доп.: Навч. посібник. / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
7. Ткаченко В.Д., Погребняк С.П., Лук'янов Д.В. Порівняльне правознавство: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За ред. В.Д. Ткаченка. – Х.: Право, 2003. – 274 с.
8. Благівісний С.Г. Історичні аспекти інституту спадкового права України / С.Г. Благівісний // Часопис Київського університету права. – 2006. – № 2. – С. 28-32.
9. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.) / Г.Ф. Шершеневич. – М.: Фирма «СПАРК», 1995. – 556 с.
10. Цивільний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
11. Валах В.В. Спадкове право зарубіжних країн / В.В. Валах // Правова держава. – 2002. – № 4. – С. 115-122.
12. Буркацький Л.К. Спадкове право України: теорія, коментарі, практика, зразки заяв: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л.К. Буркацький. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. – 384 с.
13. Німецьке цивільне уложення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitutions.ru/archives/3687>.

ДОЦЕНКО О. М.,
ад'юнкт кафедри охорони інтелектуальної
власності, цивільно-правових дисциплін
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

УДК 347.121.2(477)

СПРОСТУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ

Стаття присвячена одному зі способів захисту права фізичної особи на особисте життя в разі поширення недостовірної інформації щодо неї. Автор визначає склад правопорушення, за наявності якого уповноважена особа має право на захист досліджуваного права шляхом спростування недостовірної інформації.

Ключові слова: право на особисте життя, недостовірна інформація, спосіб захисту, спростування недостовірної інформації.

Статья посвящена одному из способов защиты права физического лица на личную жизнь в случае распространения недостоверной информации о нем. Автор определяет состав правонарушения, при наличии которого уполномоченное лицо имеет право на защиту исследуемого права путем опровержения недостоверной информации.

Ключевые слова: право на личную жизнь, недостоверная информация, способ защиты, опровержение недостоверной информации.

The article is devoted to the one of the ways of protection of the right of the physical body for the private life in a case of the spreading of inadequate information about him. The author defines the components of the civil infraction, when entitled person has the right of defence of the right that is under the consideration by the means of the refutation of inadequate information.

Key words: *the right to private life, inadequate information, the way of protection, refutation of inadequate information.*

Вступ. Згідно з ч. 1 ст. 16 ЦК України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Ч. 2 ст. 16 ЦК України визначає способи судового захисту цивільних прав, наголошуючи на невичерпності даного переліку, зазначаючи, що суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом. Так само й ч. 2 ст. 275 ЦК України визначає, що захист особистого немайнового права може здійснюватися також іншим способом відповідно до змісту цього права, способу його порушення та наслідків, що спричинило це порушення.

Згідно з ч. 4 ст. 32 Конституції України кожному гарантується судовий захист права спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. Відповідно до ч. 1 ст. 277 ЦК фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації.

У юридичній літературі висловлюється думка [11], що зазначений спосіб захисту є спеціальним способом захисту особистих немайнових прав стосовно тих, що закріплені у ст. 16 ЦК України. Л.В. Малюга [5, с. 150] та С.В. Потапенко [6, с. 13] вказували на те що, спростування недостовірної інформації усуває наслідки правопорушення і тим самим відновлює порушене регулятивне суб'єктивне право, яке в результаті правопорушення не припиняє свого існування.

Поширення недостовірної інформації про особу може призвести до порушення її особистого немайнового права фізичної особи на особисте життя. Наприклад, особа А. з певних своїх особистих мотивів поширює інформацію, що особа Б. зраджує своєму чоловікові, хоча така інформація не відповідає дійсності. Але в результаті таких дій у особи Б. можуть погіршитися стосунки з чоловіком, що може призвести навіть до розриву міжособистісних відносин між ними, розриву шлюбу, зміни місця проживання тощо. Тобто шляхом поширення такої недостовірної інформації може бути завдано шкоди особі Б. та порушено її право на особисте життя.

Постановка завдання. Важливим є визначення умов застосування спростування недостовірної інформації для захисту права фізичної особи на особисте життя від порушень, які виникають в результаті поширення про неї такої інформації.

Результати дослідження. Характеризуючи спростування недостовірної інформації як спосіб захисту права на особисте життя, перш за все, слід зупинитися на таких питаннях, як поняття недостовірної інформації та склад правопорушення при поширенні такої інформації.

Узагальнюючи судову практику, Верховний суд України зазначає, що юридичним складом правопорушення при поширенні недостовірної інформації є сукупність таких обставин: а) поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б однієї особи у будь-який спосіб; б) поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача; в) поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності; г) поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право [8]. Вказане в рівній мірі стосується й права фізичної особи на особисте життя.

Слід зазначити, що в теорії цивільного права традиційно виділяють наступні елементи цивільного правопорушення (умови цивільно-правової відповідальності): протиправність поведінки правопорушника; наявність у потерпілого шкоди; причинний зв'язок між протиправною поведінкою особи і заподіяною нею шкодою; вина особи, яка заподіяла шкоду [3, с. 9].

Враховуючи положення судової практики, визначимо умови цивільно-правової відповідальності за порушення права на особисте життя при поширенні недостовірної інформації про особу. Першою умовою є протиправна поведінка правопорушника – поширення недостовірної інформації, тобто доведення її до відома хоча б однієї особи у будь-який спосіб. Верховний суд України під поширенням інформації розуміє: опублікування її у пресі, передавання по радіо, телебаченню чи з використанням інших засобів масової інформації; поширення в мережі Інтернет чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку; викладення в характеристиках, заявах, листах, адресованих іншим особам; повідомлення в публічних виступах, в електронних мережах, а також в іншій формі хоча б одній особі [8]. Так, зазначення й іншої форми дозволяє стверджувати, що, наприклад, повідомлення інформації в бесіді хоча б одній особі також є формою її поширення.

Поширенням інформації також є вивішування (демонстрація) в громадських місцях плакатів, гасел, інших творів, а також розповсюдження серед людей листівок, що за своїм змістом або формою порочать гідність, честь фізичної особи або ділової репутації фізичної та юридичної особи [8].

Слід звернути увагу, що Верховний Суд України визначає, що повідомлення оспорюваної інформації лише особі, якої вона стосується, не може визнаватися її поширенням, якщо особа, яка повідомила таку інформацію, вжила достатніх заходів конфіденційності для того, щоб ця інформація не стала доступною третім особам [8].

Як випливає з ч. 1 ст. 277 ЦК України, інформація може бути як про особу, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення, так і (або) про членів її сім'ї. Важливим в даному випадку, на нашу думку, є те, що порушуються особисті немайнові права саме позивача, хоча поширена інформація може стосуватися, наприклад, членів його сім'ї. Слід зауважити, що у ст. 11 Закону України «Про інформацію» [6] визначено, що інформація про фізичну особу (персональні дані) – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. На нашу думку, в розумінні статті 277 ЦК України, поняття «інформація про особу» слід розглядати більш загально, воно може включати в себе як загальні відомості про особу (персональні дані), так і інформацію про її стан здоров'я, кар'єру, суспільне, сімейне чи особисте життя, що звичайно є більш ширшим, ніж персональні дані.

Поширювана інформація має бути недостовірною. Звернувшись до тлумачного словника, можемо сказати, що: недостовірною є така інформація, що викликає сумнів щодо правдивості, правильності [1]. На думку ж С.І. Шимон недостовірною слід вважати інформацію про події, явища чи факти, які не мали місця взагалі (інформація вигадана), або ж їх перебіг був спотворений у повідомленні (інформація викладена неправдиво) [11]. Побідна позиція підтримана Верховним судом України, який визначає недостовірну інформацію як таку, що не відповідає дійсності [8].

Слід зазначити, що законодавство України не надає визначення недостовірної інформації. Разом з тим, ч. 3 ст. 277 ЦК України встановлює презумпцію недостовірності негативної інформації (презумпція добропорядності): «Негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного». З вищезазначеної норми випливає, що негативна інформація розглядається як недостовірна доти, доки особа, яка поширила інформацію, не доведе, що ця негативна інформація відповідає дійсності. По суті має місце ототожнення негативної та недостовірної інформації, проте чи є це вірним? Адже законодавець не визначає її за якими критеріями інформація відноситься до негативної.

Відповідь на дане питання дає Верховний Суд України, визначаючи, що негативною слід вважати інформацію, в якій стверджується про порушення особою норм чинного законодавства, вчинення будь-яких інших дій (наприклад, порушення принципів моралі, загальновизнаних правил співжиття, неетична поведінка в особистому, суспільному чи політичному житті тощо) і яка, на думку позивача, порушує його право на повагу до гідності, честі чи ділової репутації [8]. Таким чином, Верховний суд розрізняє негативну та недостовірну інформацію. Дійсно, інформація, наприклад, про порушення норм чинного законодавства, хоча і є негативною, але може бути й достовірною.

Така позиція суду може бути підтверджена логічним міркуванням, що поняттям протилежним негативній інформації є інформація позитивна, а недостовірній протиставляється достовірна інформація. Використовуючи метод тетратомії, приходимо до висновку, що поширеною може бути інформація: 1) негативна недостовірна; 2) негативна достовірна; 3) позитивна недостовірна; 4) позитивна достовірна.

Верховний суд України зауважує, що з огляду на положення статті 32 Конституції України судам належить розрізняти справи про захист гідності, честі чи ділової репутації шляхом спростування недостовірної інформації (та/або права на відповідь) від справ про захист інших особистих немайнових прав, зокрема, перелічених у статті 270 ЦК України, порушених у зв'язку з поширенням про особу інформації, недоторканість якої спеціально охороняється Конституцією та законами України, поширення якої може завдати моральну шкоду навіть у випадку, якщо ця інформація відповідає дійсності і не порочить гідність, честь чи ділову репутацію [8]. Тобто, якщо інформація, яка порушує особисті немайнові права особи, є достовірною, вигоди про її спростування не можуть бути задоволені.

Погоджуємося з висновком Верховного суду України, що встановивши при вирішенні таких спорів факт поширення інформації про приватне життя позивача, що відповідає дійсності та не порочить його гідність, честь чи ділову репутацію, а також факт відсутності згоди позивача на поширення цієї інформації, суд повинен захистити його право на таємницю приватного життя та може зобов'язати відповідача відшкодувати моральну шкоду [8].

Таким чином, право на спростування за ст. 277 ЦК України виникає у разі поширення недостовірної і негативної інформації (яка презюмується недостовірною). У випадку доведення достовірності негативної інформації, спростуватися вона не повинна. Право на спростування виникає у разі поширення негативної недостовірної та позитивної недостовірної інформації. Всі чотири виділені нами види інформації, яка може поширюватися, мають спільні риси у тому, що при поширенні кожної з них, можуть бути порушені особисті немайнові права особи, зокрема, право на особисте життя. Різниця у тому, що у випадку поши-

рення позитивної недостовірної інформації на позивача покладається обов'язок довести, що інформація є недостовірною; у випадку поширення негативної недостовірної інформації, якщо відповідач не доведе, що така інформація є достовірною, то позивач має право на спростування. Щодо достовірної інформації, то її поширення (як позитивної так і негативної) захищається через режим таємниці, що повною мірою стосується й права на особисте життя.

Наприклад, про особу поширено інформацію, що вона вживає наркотичні речовини (що є правдою), що може негативно вплинути на стосунки з рідними, близькими людьми, які не знали про це, на її взаємозв'язки на роботі тощо. Таким чином, користуючись загальноновизнаними і загальноприйнятими критеріями щодо оцінки поведінки особи, у тому числі нормами християнської моралі, можна дійти висновку про поширення, у зазначеному випадку, саме негативної інформації. Але дана інформація не є недостовірною. У такому випадку мають бути застосовані загальні способи захисту від поширення інформації про особисте життя, наприклад, відшкодування моральної шкоди.

Умовами цивільно-правової відповідальності є також шкода, яка завдана особі в результаті поширення недостовірної інформації та причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та заподіяною шкодою. У загальному розумінні під шкодою розуміються усі ті негативні наслідки, які наступають при порушенні або ущемленні належних потерпілому майнових або особистих немайнових прав та благ [4, с. 243]. На практиці при встановленні причинного зв'язку, який має юридичне значення для відповідальності, необхідно враховувати, що таким він буде лише тоді, коли шкода є необхідним, закономірним та неминучим наслідком протиправних дій особи [9]. Враховуючи специфічний характер такого блага як особисте життя, то будь-яке втручання у нього без дозволу уповноваженої особи змінює його протікання, є порушенням відповідного права та спричиняє негативні наслідки.

Відповідно до абз. 3 ч. 6 ст. 277 ЦК України спростування поширеної недостовірної інформації повинно здійснюватись незалежно від вини особи, яка її поширила.

Крім того, варто зазначити, що вирішуючи питання про визнання поширеної інформації недостовірною, слід визначити характер такої інформації та встановлювати, є вона фактичним твердженням чи оціночним судженням. Відповідно до ч. 2 ст. 30 Закону України «Про інформацію» оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості. Таким чином, оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню на предмет їх відповідності дійсності, що відповідає прецедентній судовій практиці Європейського суду з прав людини при тлумаченні положень статті 10 Конвенції про захист прав і основних свобод людини.

Також заслуговує уваги п. 2 ч. 2 ст. 30 Закону України «Про інформацію», якщо особа вважає, що оціночні судження або думки принижують її гідність, честь чи ділову репутацію, а також інші особисті немайнові права, вона вправі скористатися наданим їй законодавством правом на відповідь, а також на власне тлумачення справи у тому самому засобі масової інформації з метою обґрунтування безпідставності поширених суджень, надавши їм іншу оцінку. Якщо суб'єктивну думку висловлено в брутальній, принизливій чи непристойній формі, що принижує гідність, честь чи ділову репутацію, на особу, яка таким чином та у такий спосіб висловила думку або оцінку, може бути покладено обов'язок відшкодувати завдану моральну шкоду [8].

Таким чином, якщо суд визнає поширену недостовірну інформацію оціночним судженням, то у особи виникає право на відповідь та (або) на відшкодування моральної шкоди за приниження честі, гідності чи ділової репутації.

Право на спростування недостовірної інформації щодо особи, яка померла, належить членам її сім'ї, близьким родичам та іншим заінтересованим особам (ч. 2 ст. 277 ЦК України). Слід зауважити, що в даному випадку має місце захист саме права на інформацію про особисте життя, оскільки право на особисте життя зникає зі смертю особи, адже особисте життя є невіддільним від особи, а залишається лише інформація про нього.

Згідно з ч. 7 ст. 277 ЦК України спростування недостовірної інформації здійснюється у такий же спосіб, у який вона була поширена. Якщо недостовірна інформація міститься у документі, який (видала) юридична особа, цей документ має бути відкликаний (ч. 5 ст. 277 ЦК України).

Щодо особистих немайнових прав фізичної особи, які порушено шляхом поширення недостовірної інформації у друкованих або інших засобах масової інформації, то така фізична особа згідно з ч. 6 ст. 277 ЦК України має право на спростування недостовірної інформації у тому ж засобі масової інформації в порядку, встановленому законом, а якщо це є неможливим у зв'язку з його припиненням, то спростування має бути оприлюднено в іншому засобі масової інформації, за рахунок особи, яка поширила недостовірну інформацію. Найчастіше «жертвами» такого поширення недостовірної інформації є публічні особи.

Досить проблематичним є застосування такого способу захисту, як спростування недостовірної інформації до порушень, що виникають у мережі Інтернет. Належним відповідачем у разі поширення недостовірної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайта, особи яких позивач повинен установити та зазначити в позовній заяві [8].

Відповідно до абз. 3 ч. 4 ст. 277 ЦК України, якщо особа, яка поширила недостовірну інформацію, невідома, фізична особа, право якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування. При цьому тягар доказування недостовірності поширеної інформації покладається на заявника, який несе витрати, пов'язані з її спростуванням. Встановлення такого факту можливо лише у тому разі, коли особа, яка поширила недостовірну інформацію, невідома. Якщо під час розгляду справи в порядку окремого провадження особа, яка поширила інформацію, щодо якої виник спір, стане відома, то відповідно до ч. 6 ст. 235 ЦПК суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах [8].

Не можна не погодитися з О.С. Жидковою, що враховуючи специфічність глобальної мережі, недостатньо спростувати недостовірну інформацію, а необхідно також додатково вирішити наступні питання: по-перше, про обов'язки відповідача видалити недостовірну інформацію зі сторінок сайту, якщо це неможливо, блокувати до неї доступ, по-друге, про термін, протягом якого текст спростування має знаходитися на відповідній сторінці сайту. При цьому, визначаючи цей термін, суду слід враховувати той період часу, протягом якого ці відомості вже знаходились на сайті [2, с. 134].

Висновки. Таким чином, за наявності всіх умов складу правопорушення при поширенні недостовірної інформації, яким порушується право фізичної особи на особисте життя, вона має право на спростування такої інформації. Право на спростування за ст. 277 ЦК України виникає у разі поширення негативної недостовірної та позитивної недостовірної інформації. Поширення ж як позитивної, так і негативної достовірної інформації захищається через режим таємниці, зокрема, режим таємниці особистого життя. Поширення будь-якої з наведених видів інформації може призвести до порушення права фізичної особи на особисте життя. Але у випадку поширення позитивної недостовірної інформації на позивача покладається обов'язок довести, що інформація є недостовірною; у випадку поширення негативної недостовірної інформації, якщо відповідач не доведе, що така інформація є достовірною, то позивач має право на спростування.

Наведені висновки вказують не лише на перспективи подальших наукових досліджень права фізичної особи на особисте життя, виявлення особливостей його захисту, а також мають важливе значення й для практики, сприяючи виробленню чіткого механізму захисту суб'єктивного права на особисте життя.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]: словник. – Режим доступу: <http://www.slovnynk.net/?swrd=%ED%E5%E4%EE%F1%F2%EE%E2%B3%F0%ED%E8%E9>.
2. Жидкова О.С. Цивільно-правовий механізм захисту права на недоторканність ділової репутації: Дис... канд. наук: 12.00.03/Олена Степанівна Жидкова. – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2008. – 216 с.
3. Заїка Ю.О. Українське цивільне право. Навч. посіб./О.Ю. Заїка. – К. Істина, 2005. – 312 с. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/4089/16>.
4. Кантафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03/Ілона Станіславівна Кантафарова. – НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2007. – 453 с.
5. Малога Л.В. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві: теоретичні основи та проблеми правового забезпечення: Дис... канд. наук: 12.00.03/Людмила Василівна Малога. – НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2004. – 202 с.
6. Потапенко С. В. Опровержение как способ защиты от диффамации в СМИ/Юрист. – 2002. – № 2. – С. 13.
7. Про інформацію [Електронний ресурс]: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ//Відомості Верховної Ради. – 1922. – № 48. – ст. 650. – Режим доступу.
8. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи [Електронний ресурс]: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v_001700-09.
9. Цивільне право України. Частина перша [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти/Ч.Н. Азімов, М.М. Сібільов, В.І. Борисова та ін.]; За ред. проф. Ч.Н. Азімова, доцентів С. Н. Приступи, В. М. Ігнатенка. – Харків: Право, 2000. – 368 с. – Режим доступу: <http://pravovuch.com/page/pravogr/ist/ist-14-idz-ax259.html>.
10. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 16.01.2003 № 435-ІV//Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40 – 44. – ст. 356. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.
11. Шимон С. Поширення недостовірної інформації: відповідальність за шкоду, завдану особистим немайновим правам фізичної особи/Світлана Шимон//Юридичний Журнал. – 2003. – № 6. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=320>.

